UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 343.97(478 + 569.4)(043)

RUB Jacob

ASPECTE CRIMINOLOGICE PRIVIND REDUCEREA CRIMINALITĂȚII GULERELOR ALBE ÎN MOLDOVA ȘI ÎN ISRAEL: ABORDAREA COMPORTAMENTULUI CRIMINAL

Specialitatea 554.02 – Criminologie

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Chișinău, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept penal al
Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Conducător științific:
GÎRLA Lilia, doctor în drept, conferențiar universitar
Specialitatea 554.02 – Criminologie

Referenți oficiali:
1. ULIANOVSCHI Xenofon, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. BUJOR Valeriu, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Componența Consiliului Științific Specializat:
1. **CUȘNIR Valeriu**, ***președinte***, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **VIZDOAGĂ Tatiana**, doctor în drept, conferențiar universitar
3. **GHEORGHIȚĂ Mihai**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **BRÎNZA Sergiu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
5. **SEDLEȚCHI Iurie**, doctor în drept, conferențiar universitar
6. **TIMOTIN Mariana**, doctor în drept, conferențiar universitar
7. **CIOBANU Igor**, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la _____ 2017, ora ____, în ședința Consiliului Științific Specializat D 30.554.02-04 din cadrul Universității de Stat din Moldova (MD 2009, Republica Moldova, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, bloc IV, aula 222).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate pe pagina Web a CNAA (http://www.cnaa.acad.md), la Biblioteca Universității de Stat din Moldova și la Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

Autoreferatul a fost expediat la „___” _____ 2017.

Secretar științific al
Consiliului Științific Specializat,
dr., conf.univ. **_____ VIZDOAGĂ Tatiana**

Conducător științific,
dr., conf.univ. **_____ GÎRLA Lilia**

Autor: **_____ RUB Jacob**

© RUB Jacob, 2017

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Actualitatea investigației derivă din necesitatea de a contracara fenomenul grav și larg răspândit al criminalității gulerelor albe. Practic, nu există nicio ocupație care ar avea imunitate împotriva criminalității gulerelor albe. Aceste infracțiuni pot avea loc atât în sectorul public, cât și în sectorul privat. În general, criminalitatea gulerelor albe acoperă orice formă de malpraxis săvârșit pentru profit financiar. Prejudiciabilitatea criminalității gulerelor albe poate fi explicată prin următoarele: victimele acestor fapte infracționale deseori nu conștientizează că au fost decepționate; în mai multe cazuri devine aproape imposibil a percepe/identifica prejudiciul cauzat, deoarece el se repartizează la un număr mare de victime; făptuitorii nu se consideră infractori, ei niciodată nu vor nega săvârșirea faptei, însă vor nega natura infracțională a acesteia.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Cu scopul de a identifica și a analiza diversele aspecte ale problemei privind reducerea, prevenirea și combaterea criminalității gulerelor albe prin abordarea comportamentului criminal în criminologie, autorul a supus unei analize detaliate o gamă largă de articole științifice, rapoarte și studii monografice elaborate de oameni de știință reputabili din Republica Moldova și din Israel. Adițional, au fost analizate numeroase surse bibliografice din România, Marea Britanie, Australia, Canada, Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Germania etc. Studiul științific este bazat pe ideile și conceptele originale expuse în lucrările notorii ce aparțin următorilor autori: O. Bejan, V. Bujor, T. Ciaglic, Ig. Ciobanu, St. Copețchi, V. Cușnir, L. Gîrla, Gh. Gladchi, B. Glavan, V. Hulea, S. Ilie, V. Ionașcu, Gh. Jovmir, Iu. Larii, Al. Mariț, D. Martin, J. Rub, I.-C. Zeca *(Republica Moldova);* M. Eded, E. Goode, B. Regev, D. Weisburd *(Israel)*; T. Amza, A.-A. Leția *(România);* R. Agnew, G. Geis, H.N. Pontell, L.M. Sallinger, S. Shapiro, S. Simpson, E.H. Sutherland *(Statele Unite ale Americii)*; G. Duffield, A. Freiberg *(Australia)*; H. Croall *(Marea Britanie)*; M. Bagaric, F.S. Perri *(Canada)*; R. Cherkasov, A. Gharmash, Yu. Latov, S. Nudeli *(Federația Rusă)* etc. Toate aceste studii constituie baza teoretică a investigației. Nivelul studierii în criminologie a criminalității gulerelor albe, sub aspectul evaluării personalității și pronosticului de comportament, cu scopul reducerii acesteia, se impune a fi unul insuficient și lacunar [15, p. 193-206; 21, p. 156-169]. Studiul de față vine să întregească cercetările efectuate în domeniu prin conturarea tendințelor și aspectelor noi în reducerea criminalității gulerelor albe în perioada contemporană [9, p. 176-183; 10, p. 184-189; 11, p. 190-197; 12, p. 189-193; 13, p. 148-152; 14, p. 397-400]. Abordarea comportamentului criminal efectuată de autor [15, p. 193-206; 16, p. 125-128; 21, p. 156-169] este axată pe criminologie și vine să suplinească domeniul de studiu privind criminalitatea gulerelor albe cu o investigație de proporții.

Obiectul cercetării îl constituie evaluarea și examinarea personalității infractrorului și a procesului de luare de către acesta a deciziilor prin intermediul

Teoriei economice privind utilitatea Alegerii Iraționale, privită ca o metodă criminologică nouă de reducere a criminalității gulerelor albe.

Scopul și obiectivele tezei. *Scopul tezei* constă în reconsiderarea conceptului de reducere a fenomenului criminalității gulerelor albe prin prisma teoriei economice apte să explice și să evalueze personalitatea infractorului din categoria gulerelor albe și procesul de luare de către acesta a deciziilor, precum și în reconceptualizarea metodei de prognozare la etapa efectuării testelor de pre-angajare în câmpul muncii, ca parte integrantă a procesului de prevenire și combatere a fenomenului criminalității gulerelor albe în politica penală a Republicii Moldova și a statului Israel.

Obiectivele elaborate în concordanță cu scopul cercetării rezidă în următoarele: a oferi o explicație relevantă cauzelor și condițiilor ce favorizează săvârșirea crimelor gulerelor albe la nivel *micro-* și *macro-*; a demonstra oportunitatea Teoriei alegerii iraționale ca teorie de bază în explicarea criminalității gulerelor albe prin identificarea intensității pe care o exercită caracteristicile personale ale infractorului asupra deciziei luate intuitiv în proces de săvârșire a crimelor; a demonstra promptitudinea metodelor de prognozare bazate pe Teoria alegerii iraționale la etapa de pre-angajare etc.

Metodologia cercetării științifice. În șirul metodelor cercetării științifice selectate de către autor se înscriu: metoda logică (analiza și sinteză); metoda sistematică; metoda cunoașterii (dogmatică); metoda sociologică; metoda statistică; experimentul; interviul; supravegherea, precum și metoda comparativă. Prezenta cercetare criminologică este bazată pe studierea științei criminologice, fiind consolidată de cele mai relevante teze, concepții, concluzii din varii domenii: psihologie, psihiatrie, economie și sociologie. Baza legală a studiului o constituie legislația penală a Republicii Moldova și a statului Israel în materia prevenirii și combaterii fenomenului criminalității gulerelor albe. Cu scopul de a valida conceptul științific original al autorului, baza empirică a constat în: cercetarea nivelului de transparență a procesului de organizare și management al tenderelor desfășurate în sectorul public al statului Israel; examinarea cazurilor selectate din practica judiciară în materia criminalității gulerelor albe; demonstrarea impactului considerabil al trăsăturilor personalității asupra fenomenului criminalității gulerelor albe prin interviurile sociologice efectuate pe scară largă și prin testarea psihologică a persoanelor condamnate, precum și a grupului de control din Republica Moldova și din Israel.

Noutatea și originalitatea științifică. Teza este consacrată evaluării și examinării personalității infractrorului și a procesului de luare de către acesta a deciziilor prin intermediul Teoriei economice privind utilitatea Alegerii Iraționale, privită ca o metodă criminologică nouă de reducere a criminalității gulerelor albe. *Caracterul novator al studiului* și *originalitatea rezultatelor obținute* consistă în: *promovarea* Teoriei alegerii iraționale în procesul decizional în timpul săvârșirii crimelor gulerelor albe; *probarea faptului* că experiență socială din trecut a persoanei nu în rare cazuri determină potențialitatea unui comportament infracțional;

demonstrarea ipotezei că predispoziția spre săvârșirea crimelor gulerelor albe este condiționată în mare parte de trăsăturile de personalitate, care se asociază cu evenimentele sociale și situaționale; *elaborarea „coeficientului personalității"* ca o metodă validă pentru identificarea persoanelor cu predispoziție sporită spre săvârșirea crimelor gulerelor albe.

Problema științifică importantă soluționată constă în demonstrarea utilității Teoriei alegerii iraționale în criminologia modernă, care se impune a fi una fundamentală în explicarea comportamentului deviant al unor reprezentanți ai gulerelor albe, ceea ce a condus la elaborarea unui algoritm novator al testelor de pre-selecție bazate pe evidențierea legăturii cauzale dintre trăsăturile specifice ale personalității și propensiunea spre riscul de a comite crimele gulerelor albe, în vederea utilizării ulterioare a acestei teorii în calitate de metodă validă și autentică de prognozare și reducere a criminalității gulerelor albe.

Semnificația teoretică a lucrării se exprimă în: sistematizarea abordărilor științifice cu privire la fenomenul criminalității gulerelor albe; amplificarea semnificativă a bazei teoretice și empirice cu scopul de a construi și dezvolta o abordare criminologică inovațională în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului criminalității gulerelor albe; elucidarea perspectivelor novatoare de dezvoltare a științei criminologice în sfera prevenirii acestui fenomen etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: 1) crima gulerelor albe este un concept-umbrelă care deseori este utilizat pentru a determina o multitudine de comportamente criminale ce implică trei elemente necesare: a) statutul ocupațional special al infractorului; b) legătura de cauzalitate dintre acest statut ocupațional și infracțiunea săvârșită; c) comportamentul fraudulos exprimat în abuz; 2) ipoteza-standard, conform căreia indivizii care săvârșesc crimele gulerelor albe sunt raționali în luarea deciziilor și aceștia așteaptă profit în urma activității lor criminale este una incorectă: caracteristicile criminalității gulerelor albe sunt compatibile cu modelul deciziei intuitive, care se bazează, ca și în cazul ipotezei-standard, pe principiul raționalității deciziilor, însă cu anumite rezerve; 3) unele trăsături psihologice specifice joacă un rol decisiv în diferențierea criminalilor de non-criminali, care și determină comportamentul deviant al primilor; prin urmare, s-a demonstrat că există așa-zise *„combinații periculoase"* ale trăsăturilor personalității care vor determina propensiunea de a săvârși crima gulerelor albe.

Implementarea rezultatelor științifice. Acestea se vor dovedi a fi utile la elaborarea unor materiale științifice care pot servi drept suport metodologic pentru profesori, studenți, masteranzi și doctoranzi. În același rând, vor fi de real folos la ameliorarea programului de studii și a curriculei în criminologie axate pe criminalitatea gulerelor albe. Rezultatele științifice sunt deja implementate cu succes în unele organizații private din Israel (*a se vedea:* Scrisoarea de la Nisko Ardan Group privind implementarea cu succes a rezultatelor cercetării de către Itzhak Nitzan) și în viitorul apropiat vor fi transmise Guvernului israelian pentru a fi aprobată implementarea lor ulterioară.

Aprobarea rezultatelor. Principalele idei și concluzii ale tezei au fost expuse în 13 publicații științifice. De asemenea, ele au constituit subiectul discuțiilor desfășurate la ședințele Departamentului Drept penal al Facultății de Drept a USM în anii 2012-2016. În același timp, unele idei ce constituie rezultatul investigațiilor au fost prezentate la Conferința științifică națională cu participare internațională *„Integrare prin cercetare și inovare”* (Chișinău, 10-11 noiembrie 2014) și la Conferința științifică internațională jubiliară „*Rolul științei și educației din Republica Moldova în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”* (Chișinău, 05 februarie 2015).

Publicații la tema tezei: 13 publicații.

Volumul și structura tezei: Introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 400 titluri, 170 pagini text de bază. Rezultate obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *criminalitatea gulerelor albe; crima gulerelor albe; criminal din categoria gulerelor albe; crimă corporativă; fraudă; decizie intuitivă; Teoria alegerii iraționale; Teoria alegerii raționale; psihologia fraudei; coeficientul personalității; personalitatea criminalului din categoria gulerelor albe; asumarea riscului; evitarea riscului.*

CONȚINUTUL TEZEI

În ***Introducere*** este argumentată importanța problemei științifice și oportunitatea cercetării ei; sunt specificate scopul și obiectivele tezei de doctorat. În același perimetru sunt specificate: noutatea științifică a rezultatelor obținute; problema științifică de importanță majoră soluționată de către autor; importanța teoretică și valoarea empirică a studiului, precum și sumarul tezei.

În **Capitolul 1 *„Analiza situației în domeniul reducerii criminalității gulerelor albe”*** analizei au fost supuse materialele științifice în domeniul reducerii criminalității gulerelor albe elaborate de oamenii de știință din Israel și de peste hotare (1.1.) și studiile aparținând oamenilor de știință din Republica Moldova (1.2.). Autorul a selectat doar cele mai recente surse bibliografice, publicate în anii 2015-2016. Noile surse bibliografice au servit drept bază metodologică substanțială, necesară și suficientă în domeniul cercetării criminologice. Astfel, s-a constatat că peste hotare situația în ce privește elaborările științifice în domeniu este mai progresivă spre deosebire de cea din Republica Moldova, unde este sesizat un bagaj științific relativ modest în domeniul reducerii criminalității gulerelor albe [5, p.78-79]. Ca urmare a unei analize detaliate, s-a demonstrat că unele aspecte ale prevenției și combaterii crimelor gulerelor albe nici măcar nu au fost trasate [9, p. 176-183; 10, p. 184-189; 11, p. 190-197; 12, p. 189-193; 13, p. 148-152; 14, p. 397-400; 15, p. 193-206; 16, p. 125-128]. Până a demonstra utilitatea Teoriei alegerii iraționale în explicarea criminalității gulerelor albe, autorul a decis să efectueze o analiză detaliată a întregului spectru de teorii criminologice care sunt consacrate elucidării acestui fenomen [17, p. 19-26; 20, p. 28-37]. Așadar, în știința criminologică modernă fenomenul criminalității

gulerelor albe a fost explicat prin teoriile de nivel *macro-* și *micro-*. Dacă teoriile de nivel *macro-* se referă la organizații (teorii economice; teorii sociologice; teorii structurale ale criminalității gulerelor albe; teoria Anomiei a lui Robert K.Merton; teorii organizaționale; teorii conflictuale) [22, p. 231-232], atunci teoriile de nivel *micro-* se focusează asupra indivizilor (teoria tensiunii generale; teoria învățării sociale; teoria autocontrolului; teoria activității de rutină; teoria echilibrului de control; teoria alegerii raționale; teoria deciziilor iraționale; teoria de perspectivă) [4, p. S251-S278; 6, p. 71-88; 8, p. 31-32, 46-52].

În opinia autorului, prin aplicarea ambelor categorii de teorii (*macro* și *micro*) fenomenul criminalității gulerelor albe ar putea fi înțeles mult mai adecvat. Într-adevăr, la prima vedere, argumentele prezentate de abordarea *macro-* a criminalității gulerelor albe sunt suficient de convingătoare în ce privește explicarea acestui fenomen, însă rămâne neclar, de ce nu toate organizațiile care s-au dovedit a fi afectate de criza economică sunt implicate în săvârșirea crimelor gulerelor albe [22, p. 210]. Prin urmare, autorul susține că pentru a înțelege, de ce unele persoane de cultură capitalistă sunt implicate în comiterea crimelor gulerelor albe, iar altele – nu, cercetarea științifică a acestui fenomen trebuie axată pe teoriile de nivel *micro-*, fiind luate în considerare diferențele la nivel de personalitate. În opinia autorului, examinarea personalității infractorului poate să contribuie la o înțelegere mult mai profundă a fenomenului criminalității gulerelor albe, precum și a faptelor conexe [17, p. 19-26; 20, p. 28-37]. Prin urmare, o gamă largă de surse străine (până la 200), supuse unei analize temeinice, a contribuit semnificativ la conturarea a câtorva aspecte majore ale problematicii investigate: 1) evoluția conceptului de criminalitate a gulerelor albe în doctrina criminologică și demonstrarea validității abordării criminologice a acesteia [7, p. 88-91; 23, p. 28-29]; 2) definitivarea conceptului de crimă a gulerelor albe și a celui de fraudă [5, p. 78-79; 23, p. 28; 20, p. 28-37; 17, p. 19-26]; 3) personalitatea infractorului din categoria gulerelor albe și evoluarea acesteia în știința criminologică [1, p. 28-35; 3, p. 91; 18, p. 25-33]; 4) corelația dintre psihopatie și crima gulerelor albe [6, p. 71-88; 18, p. 25-33]; 5) coraportul dintre comportamentul centrat pe asumarea riscului și comportamentul axat pe evitarea riscului pe parcursul săvârșirii crimei gulerelor albe [21, p. 156-169; 4, p. S251-S278]; 6) testele de pre-selecție ca metodă de reducere a criminalității gulerelor albe în politica penală a statului [14, p. 397-400; 15, p. 193-206; 16, p. 125-128; 19, p. 13-27; 21, p. 156-169]. Din perspectiva teoriilor *macro-*, autorul consideră că legiuitorului îi revine un rol substanțial în calitate de factor care favorizează răspândirea criminalității gulerelor albe la nivel macro-social. Totodată, el susține că, în lumina teoriilor micro-sociale, trăsăturile psihologice explică deosebirile dintre infractorii gulere albe și non-infractori [1, p.28-35].

În cadrul paragrafului 1.2. *„Analiza materialelor științifice în domeniul reducerii criminalității gulerelor albe în sursele bibliografice din Republica Moldova”* se accentuează că în criminologie studiul criminalității gulerelor albe din perspectiva abordării comportamentului fraudulos în forma sa pură este lipsă.

În același timp, au fost depistate câteva postulate generale și recomandări de nivel multidimensional care au ajutat autorul să construiască o metodologie nouă, originală și viabilă, de prevenire a criminalității gulerelor albe [2, p.64-72]. Spre regret, s-a constatat că în doctrina criminologică din Republica Moldova abordarea comportamentului infracțional nu este suficient dezvoltată. O astfel de situație în doctrina criminologică moldovenească condiționează doar o singură concluzie – *tema de cercetare propusă de autor este absolut nouă pentru Republica Moldova*. Iată de ce, importanța rezultatelor obținute în limitele acestei investigații constă în elaborarea unui mecanism adecvat de prognozare și prevenire a criminalității gulerelor albe ca parte integrantă a politicii penale promovate în Republica Moldova și în Israel [14, p. 397-400; 15, p. 193-206].

În rezultatul unei analize detaliate a surselor bibliografice străine și autohtone autorul formulează următoarele concluzii: 1) un număr impunător de teorii identifică caracteristicile personale care pot condiționa predispoziția gulerelor albe la un comportament deviant: abordarea alegerii raționale în economie [4, p. S251-S278]; conceptul individualismului în sociologie [1, p.28-29]; conceptul autocontrolului comportamental în criminologie [23, p.4; p.27-29]; conceptul de narcisism în psihiatrie [6, p.71-88]; conceptul de hedonism în psihologie [23, p.28], punctele-cheie ale acestor concepte se impun a fi oportunitatea, încrederea și competența; 2) grație studierii surselor bibliografice străine a fost formulată definiția crimei gulerelor albe: *un act (acțiune sau omisiune) intenționat, dirijat de dorința de profit, non-violent, ilegal, interzis de legea penală, exprimat în săvârșirea unor acte financiare ilegale, afaceri înșelătoare sau necinstite; practici înșelătoare sau abuz de putere, săvârșite de o persoană juridică sau de o persoană care își folosește statutul ocupațional, cunoștințele speciale sau competențele tehnice pentru a obține un folos financiar necuvenit, în urma cărora s-a cauzat un prejudiciu (pierderi, cheltuieli, discreditare etc.) sau s-a creat un risc real de survenire a prejudiciului în sectorul public sau privat* [20, p. 35-37]; 3) doctrina de peste hotare abundă în literatură dedicată problemei privind pronosticul comportamentului ilegal axat pe risc de fraudă, însă instrumentele sunt imprecise și generează numeroase erori, iar persoanele care sunt depistate că fiind predispuse la un comportament criminal în realitate nu comit aceste crime [15, p. 193-197], totodată, aceasta conține doar câteva studii consacrate aspectelor comportamentului criminal al infractorului din categoria gulerelor albe, evaluării aspectelor raționale ale procesului decizional; 4) în știința criminologică modernă Teoria alegerii raționale este astăzi dominantă [8, p. 31-32, 46-52]; autorul a demonstrat că aplicarea Teoriei alegerii raționale în cercetarea criminalității gulerelor albe este validă și autentică – dacă gândirea critică este punctul-cheie al Teoriei alegerii raționale, atunci intuiția este esența deciziilor iraționale; autorul susține că deciziile gulerelor albe de a săvârși o crimă sunt luate în condiții specifice de neclaritate, când este dificil a prevedea cu un grad înalt de precizie consecințele sau rezultatele faptei [9, p. 176-183; 21, p. 156-169]; 5) în lumina teoriei de perspectivă referitoare la explicarea criminalității gulerelor albe, în

cazul în care o opțiune este mai bună cel puțin cu privire la un aspect și cel puțin mai bună cu privire la toate celelalte aspecte, preferință se va acorda celei din urmă; cu scopul verificării acestei teze autorul a organizat și a efectuat cu succes câteva studii empirice temeinice în Moldova și în Israel [15, p. 193-206; 19, p. 13-27; 21, p. 156-169], concluzionând că deciziile luate în trecut vor avea un impact semnificativ asupra procesului de luare a deciziilor în prezent. Aici decisive se dovedesc a fi preferințele stabilite la persoană; 6) în limitele studiului a fost formulată problemă științifică fundamentală: elaborarea unei metode criminologice noi, originale și creative, cu scopul de a reduce numărul potențialilor infractori din categoria gulerelor albe, în general, și al celor care comit infracțiuni în sfera de tender, în special, în sectorul public și privat din Republica Moldova și din Israel. În opinia autorului, acest model novator poate fi prezentat ca având două niveluri: nivelul *macro* – a prognoza și a identifica potențialii infractori înainte de a fi angajați într-o instituție, organizație sau întreprindere publică sau privată *și* nivelul *micro* – a preveni dorința sau propensiunea de a săvârși crima gulerelor albe.

În **Capitolul 2 *„Fenomenul criminalității gulerelor albe în Moldova și în Israel”*** au fost abordate următoarele subiecte: Conceptul de crimă a gulerelor albe (2.1.); Portretul infractorului din categoria gulerelor albe și motivația lui criminală (2.2.); Starea, structura și dinamica criminalității gulerelor albe: datele empirice pentru Moldova și Israel (2.3.). Crima gulerelor albe și frauda sunt noțiuni similare, însă nu identice. Orice formă de crimă a gulerelor albe conține elemente de fraudă (înșelăciune, comportament necinstit, tăinuire), dar nu orice fraudă este de natura crimei gulerelor albe. Prin urmare, definiția crimei gulerelor albe centrată pe caracteristicile faptei (metoda săvârșirii acestei infracțiuni) se impune a fi parțial irelevantă, deoarece, admițând-o în întregime, noțiunea de crimă a gulerelor albe ar fi identică cu cea de fraudă [7, p. 88-91]. Însă, în realitate nu-i așa. Drept trăsături indispensabile ale oricărei fapte infracționale de natura gulerelor albe, cu excepția metodei frauduloase de obținere a profitului, sunt considerate următoarele elemente obligatorii: 1) statutul ocupațional special al infractorului [2, p. 64-72]; 2) abuzul de acest statut special ocupațional [24, p. 76-82]; 3) legătura de cauzalitate dintre statutul special ocupațional și comportamentul fraudulos exprimat în abuz. Lipsa acestor elemente va transforma infracțiunea gulerelor albe într-o fraudă ordinară pe care o poate săvârși oricine.

Studiul curent se bazează pe afirmația că deciziile de a săvârși infracțiuni sunt luate intuitiv de către gulerele albe (decizii irațională); prin urmare, descrierea profilului infractorului din categoria gulerelor albe, precum și motivarea lui de a săvârși o infracțiune, se axează pe premisele bio-psiho-sociale. În opinia autorului, comportamentul infractorului este unul incontrolabil [9, p. 176-183; 18, p. 25-33; 20, p. 28-37]. Aceste afirmații și ipoteze urmează a fi verificate și demonstrate prin cercetări empirice. Autorul a efectuat două studii bazate pe practica judiciară din Republica Moldova și din Israel, prin care au fost obținute rezultate criminologice originale referitoare la fenomenul criminalității gulerelor

albe, în general, și la personalitatea infractorului din categoria gulerelor albe, în special: 1) Studiu selectiv al celor mai recente hotărâri judecătorești în materie penală (2013-2016 (primele șase luni)) emise de către Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova; 2) Două cercetări empirice privind sentințele de condamnare pronunțate în Israel: (1) sentințe pronunțate în perioada 2005-2014; (2) analiza verdictelor din practica judiciară a Israelului date în perioada 1997 – prima jumătate a anului 2016 la cele 5792 de infracțiuni săvârșite de gulerele albe, verdicte care au fost clasificate în 15 categorii. Referitor la Republica Moldova, luând în considerare particularitățile dezvoltării societății moldave și ale autorităților publice, autorul a decis că cel mai oportun este de a organiza un studiu empiric al hotărârilor judecătorești emise în cauzele penale de către Curtea Supremă de Justiție în ultimii ani (2013-2016 (primele șase luni)).

S-a purces la efectuarea unui studiu empiric axat pe analiza temeinică a practicii judiciare din Republica Moldova [19, p. 13-27]. În acest scop, autorul a selectat 47 de hotărâri judecătorești emise de către Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova în perioada 2013-2016. Aceste sentințe penale au fost repartizate după cum urmează: în 2013 – 2 cauze; în 2014 – 15 cauze; în 2015 – 9 cauze; în 2016 (primele șase luni) – 21 de cauze. Mai mult, în limitele acestui studiu autorul a divizat toate cauzele (47) în două categorii mari în funcție de sector (public sau privat) în care a fost săvârșită infracțiunea gulerelor albe. Prin urmare, autorul a evidențiat două criterii: 1) crimele gulerelor albe comise în sectorul public – 21 de cazuri *și* 2) crimele gulerelor albe comise în sectorul privat – 26 de cazuri. Bazându-se pe analiza empirică efectuată, autorul a constatat că vârsta de aur a criminalității gulerelor albe se concentrează la 40 de ani. Din numărul total de inculpați (47), 62,96% fac parte din categoria persoanelor cu vârsta ce depășește 40 de ani (> 40 de ani). Însă, referindu-se la vârsta inculpatului în sectorul public (21 de cazuri), autorul constată că vârsta medie a acestora este una mai mică. Grație acestei constatări, el conchide că vârsta la care persoana ce activează în sectorul public săvârșește infracțiunea gulerelor albe este determinată de caracterul specific al serviciului pe care aceasta îl îndeplinește. Într-o altă ordine de idei, autorul menționează că implicarea femeilor în săvârșirea crimelor gulerelor albe este mai des întâlnită în sectorul privat decât în sectorul public. În Republica Moldova, portretul infractorului din categoria gulerelor albe în sectorul public este, în viziunea autorului, următorul: bărbat relativ tânăr (sub 40 de ani); angajat al autorităților publice, în special în organele de drept; salariul acestuia este foarte mic; acesta săvârșește actele de corupție în conexiune cu postul deținut. Totodată, un portret clasic al infractorului din categoria gulerelor albe ce activează în sectorul privat este principial diferit: în dese cazuri este o persoană care depășește vârsta de 40 de ani; posedă o vastă experiență în domeniul finanțelor și managementului; situația lui economico-financiară este foarte bună; această persoană săvârșește fapte infracționale grave care constau în escrocherii săvârșite mai des prin abuz de încredere (rareori prin înșelăciune) însoțite de falsul în acte publice. Calificativul ce li s-a dat –

infractori din categoria gulerelor albe – este justificat. S-a subliniat că actele de corupție în rândul acestor persoane se întâlnesc extrem de rar.

Rezultatele obținute atestă că toate persoanele învinuite în săvârșirea acestor categorii de fapte infracționale nu au fost anterior condamnate (nu au antecedente penale). Absolut toate faptele infracționale au legătură cu funcția persoanei și sunt săvârșite pe parcursul perioadei în care respectiva persoană își exercita funcția în sectorul public sau privat. Prezintă interes faptul că în Republica Moldova infractorii care au săvârșit crimele gulerelor albe în sectorul public au fost supuși la pedepse penale cumulative (pedeapsa cu închisoarea împreună cu amenda), pe când persoanelor care au săvârșit fapte infracționale de aceeași natură în domeniul privat le-au fost aplicate doar o singură pedeapsă – sau închisoarea, sau amenda. În pofida acestui fapt, infractorii din categoria gulerelor albe din sectorul privat erau supuși la pedepse cu mult mai dure și severe în comparație cu cei din sectorul public; în special, termenul pedepsei cu închisoarea aplicate față de ei era cu mult mai mare și se aplica mai des. Mai mult, în majoritatea cazurilor de infracțiuni săvârșite de gulerele albe în sectorul public făptuitorul a fost condamnat pentru acte de corupție, pe când în sectorul privat s-a depistat prevalența absolută a abuzului de încredere, a acțiunilor de înșelăciune și de însușire pe nedrept. În acest perimetru de investigație autorul a purces la studierea bazei empirice în materia criminalității gulerelor albe din Israel. Așadar, el a decis să reprezinte starea, structura și dinamica fenomenului criminalității gulerelor albe pentru două perioade: a) din 2005 până în 2014, inclusiv analiza unor verdicte din practica instanțelor judecătorești din Israel; b) din 1997 până în prima jumătate a anului 2016, fiind selectate 5792 de infracțiuni. Sentințele pronunțate pentru săvârșirea crimelor gulerelor albe au fost luate de pe site-ul oficial al jurisprudenței statului Israel și clasificate în 15 categorii. În concordanță cu datele poliției israeliene, infracțiunile săvârșite de gulerele albe din Israel în perioada anilor 2005-2014 însumează fapte de: 1) fraudă și extorcare; 2) fals de bancnote, ștampile și documente; 3) alte categorii de infracțiuni. În total, autorul a reprezentat fenomenul criminalității gulerelor albe din Israel prin următoarele date statistice: în 2005 – 14904; în 2006 – 14266; în 2007 – 12180; în 2008 – 13138; în 2009 – 14802; în 2010 – 13239; în 2011 – 12405; în 2012 – 11540; în 2013 – 11400; în 2014 – 10961 de infracțiuni.

Generalizând, autorul a formulat următoarele concluzii:

I. ***Vârsta persoanei la momentul comiterii faptei infracționale:*** bărbați adulți – 3403 persoane (58,75%); bărbați cu vârsta înaintată – 1841 de persoane (31,79%); femei adulte – 390 de persoane (6,73%); femei cu vârsta înaintată – 158 de persoane (2,73%).

II. ***Sexul infractorului:*** bărbații sunt cu mult mai des implicați în săvârșirea crimelor gulerelor albe decât femeile. În special, din 5792 de infractori numai 548 au fost femei, ceea ce constituie 9,46%, pe când 3403 bărbați adulți au săvârșit cele mai grave fapte infracționale de natura gulerelor albe.

S-a constatat că numărul bărbaților și femeilor infractori adulți este de 3793 persoane (65,48%) și doar 158 de femei (2,73%) au vârstă înaintată.

III. **Media pedepsei penale cu închisoarea în hotărârile judecătorești analizate (prezentată pe anii de detenție):** durata pedepsei închisorii aplicate bărbaților este mai lungă decât cea aplicată femeilor situându-se în intervalul de 500-50%, în timp ce diferența nominală este de aproximativ 180% (2,3 ani pentru bărbați, 0,8 ani pentru femei din rândul persoanelor condamnate pentru crimele gulerelor albe).

IV. **Media privind genul condamnaților (bărbați/femei) în hotărârile judecătorești analizate:** perioada pedepsei cu închisoarea aplicate bărbaților este mai lungă decât cea aplicată femeilor constituind rata de 180% (3,6 ani de închisoare este rata nominală). Rata nominală a hotărârilor pentru toți infractorii, în conformitate cu termenul închisorii, este de 43%.

V. **Deviația standard privind rezultatele pedepsei cu închisoarea[*]:** perioada închisorii pentru bărbați este mai lungă decât cea pentru femei cu rata între 50% și100%.

VI. **Mediana[**] rezultatelor privind pedeapsa închisorii (pe ani).** Perioada de detenție aplicată condamnaților bărbați este mai mare decât perioada de detenție aplicată femeilor cu rata între 20% și 100%, cu excepția a două cazuri (unde rata de diferență a constituit între 200% și 300%).

VII. **Media pedepsei penale sub formă de amendă în hotărârile judecătorești analizate:** aproximativ în jumătate din sentințele penale, persoanele de sex masculin față de care s-a aplicat pedeapsa sub formă pecuniară au achitat sume de bani mai mari cu 40-80%, decât femeile condamnate pentru aceeași categorie de infracțiuni. În două cazuri de luare de mită femeile având vârsta înaintată au achitat amenzi cu 350% mai mari decât femeile adulte condamnate, însă condamnații de sex masculin de vârstă adultă au achitat amenzi duble în comparație cu bărbații vârstnici condamnați pentru aceeași categorie de infracțiuni.

VIII. **Deviația standard privind amenda:** în majoritatea cazurilor, condamnații adulți au achitat mai mulți bani sub formă de amendă (ca forma de pedeapsă penală) cu rata de 20-70% în comparație cu condamnații vârstnici. Condamnații bărbați și femei (cu excepția femeilor vârstnice) au fost supuși la amenzi cuantumul cărora s-a dovedit a fi cu mult mai mare și rata cărora a constituit 250%.

---

[*] ***Deviația standard*** *este o măsură statistică a valorilor de dispersie care descrie datele stabilite în jurul mediei lor. Luând în considerare faptul că aceste date sunt grupate împreună, deviația standard a acestora devine mai mică (se reduce), ceea ce ar însemna că putem obține cunoștințe despre diferența hotărârilor judecătorești.*

[**] ***Valoarea mediană*** *(numită, de asemenea, 50-reticentă) este indicatorul-cheie al unui grup de date organizat în funcție de o singură dimensiune. Valoarea mediană este setată să fie în afara grupului, cu un număr egal de valori de mai sus și mai jos.*

IX. Mediana privind rezultatele amenzilor: în majoritatea sentințelor, mediana amenzii la condamnații vârstnici a fost mai mare (cu rata de până la 100%) în comparație cu condamnații adulți.

Axându-se pe analiza empirică, autorul a demonstrat că vârsta medie la care sunt săvârșite crimele gulerelor albe este de 40 de ani. În cercetarea autorului, vârsta persoanei adulte se situează între 18 și 40 de ani. Persoane vârstnice în cercetarea empirică efectuată sunt persoane a căror vârstă e cuprinsă între 40 și 67 de ani (vârsta de pensionare). Prin urmare, vârsta medie a infractorilor din categoria gulerelor albe este de 40 de ani. În Israel, crimele gulerelor albe sunt săvârșite preponderent de către persoane având vârsta ce depășește 40 de ani, deși doar 34,62% din numărul total de infractori sunt persoane vârstnice (40-67 de ani). Femeile constituie doar 9,46% din numărul total de infractori. Pe cale de consecință, în urma analizei practicii judiciare din Israel autorul a creionat portretul clasic al infractorului din categoria gulerelor albe: este o persoană cu vârsta minimă de 40 de ani, cu experiență în management, care săvârșește prin abuz de încredere infracțiuni (din cele 15 categorii de crime) împotriva companiei în care este angajată.

Autorul a reușit să-și fortifice cercetările teoretice prin rezultate empirice originale, în urma cărui fapt formulează concluzii fundamentale în definitivarea portretului infractorului din categoria gulerelor albe: 1) trăsăturile personalității s-au demonstrat a fi punctul-cheie în explicarea comportamentului deviant fraudulos, ele nu pot fi interpretate drept cauza infracțiunii, însă pot servi ca factor de risc pentru săvârșirea crimei gulerelor albe; principalele caracteristici ale acestor infractori sunt hedonismul și narcisismul, ceea ce-i deosebește de alți indivizi din categoria gulerelor albe (non-criminali); caracteristica preponderentă a liderilor narcistici este tendința lor de a avea mereu în preajmă conformiști organizaționali care ulterior devin complici la săvârșirea crimelor gulerelor albe; 2) spre deosebire de publicul larg, infractorii din categoria gulerelor albe dețin un înalt statut socioeconomic, în sensul prestigiului, venitului și al educației; crimele gulerelor albe sunt deseori (însă nu întotdeauna) săvârșite de către persoane de vârsta a treia, acestea au familii, înseamnă că poartă responsabilitate pentru grijile familiale până la, în perioada și după condamnarea lor; 3) unele modele de gândire criminală pe care o manifestă infractorii includ, însă nu se limitează la: raționalizare, dorința de a demonstra privilegiile în detrimentul altora; acte de binefacere cu scopul de a camufla lucrurile urâte; accederea la putere (demonstrarea agresivității cu scopul de a ține sub control sau de a manipula alte persoane ori situații); neglijarea regulilor, normelor și a limitelor impuse de societate, femeile infractori fac excepție de la această regulă, deoarece ele sunt motivate de raționamente familiale, caracterizate prin presiune de natură non-financiară, justificarea celor comise fiind bazată pe nevoi economice; 4) în diferite sisteme judiciare din lume există un obicei de a recunoaște bunul caracter al persoanei, educația ei selectă și lipsa de nevoi economice ca circumstanță atenuantă în cazul săvârșirii crimelor premeditate și bazate pe căutarea de profit; 5) lipsa antecedentelor penale la

infractorii din categoria gulerelor albe este ceea ce-i deosebește în principal de infractorii tradiționali, aceștia deseori sunt infractori în serie, care prin nimic nu se deosebesc de alți infractori care pe parcursul vieții au avut conflicte cu legea; 6) prezumția, conform căreia infractorii din categoria gulerelor albe nu sunt persoane care pun în pericol viața altora, este una greșită: autorul a ajuns la concluzia că acești infractori nu atentează la viața altora, cu excepția a două situații: a) situației în care crimele intenționate violente sunt săvârșite cu scopul de a preveni divulgarea infracțiunii gulerelor albe deja săvârșite sau cu scopul de a facilita săvârșirea acesteia; b) situației apărute din administrarea defectuoasă care constă în omisiunea de a prevedea potențialele urmări prejudiciabile la locul de muncă – politică de securitate a muncii promovată neglijent.

Capitolul 3 *„Teoria irațională în explicarea și reducerea criminalității gulerelor albe în Moldova și în Israel”* este structurat în două paragrafe: 3.1. Semnificația Teoriei raționale în demonstrarea gândirii criminale a criminalilor gulere albe: explanare teoretică pentru Moldova și Israel; 3.2. Validitatea Teoriei raționale în demonstrarea gândirii criminale a infractorilor din categoria gulerelor albe: rezultate empirice obținute pentru Moldova și Israel. Problema științifică a fost soluționată prin trasarea unor noi căi și elaborarea unor noi metode de identificare și demonstrare a conexiunii dintre decizia luată intuitiv determinată de trăsăturile personale ale infractorului, pe de o parte, și săvârșirea crimei gulerelor albe, pe de altă parte. Autorul consideră că nu toate infracțiunile săvârșite de gulerele albe pot fi catalogate ca fiind manifestare a unui comportament rațional și opinează că nu există niciun model pur al deciziilor raționale. Studiul criminologic consacrat naturii deciziilor luate de către infractor se poziționează alături de modelul rațional în economie (teoriile privind managementul) și de tezele psihologice care nu sunt compatibile cu modelul deciziilor luate rațional. În opinia autorului, fermitatea cu care se ia decizia este doar un aspect al comportamentului rațional. Astfel, autorul a formulat prezumția că caracteristicile criminalității gulerelor albe sunt compatibile cu modelul deciziilor raționale doar într-o măsură foarte limitată și ar fi binevenit ca acest fenomen să fie studiat din perspectiva modelului deciziilor luate intuitiv (deciziilor iraționale).

În cadrul acestei cercetări științifice autorul a decis să verifice veridicitatea și viabilitatea Testului *„Big Five”* aplicat în psihologie pentru evaluarea trăsăturilor personalității cu scopul de a demonstra rezonabilitatea aplicării rezultatelor criminologice obținute în procesul de reducere a criminalității gulerelor albe. Studiul empiric a fost efectuat cu participanți din ambele state (Republica Moldova și Israel). Scopul principal al acestui studiu a constat în demonstrarea impactului pe care îl exercită trăsăturile personale ale fiecărui individ asupra fenomenului delicvenței la locul de muncă exprimat în săvârșirea crimei gulerelor albe. Așadar, întru a realiza scopul fundamental propus în teza de doctorat, autorul a decis să obțină rezultate științifice valide prin efectuarea a câtorva studii statistice atât în Moldova, cât și în Israel [21, p.156-169]. Numărul total de persoane care au luat parte la examinarea empirică este de 318 persoane, dintre

care: infractori care au fost condamnați pentru crimele gulerelor albe în Moldova și în Israel – 119 persoane; non-infractori (grupul de control) în Moldova și în Israel – 158 de persoane; persoane condamnate pentru sustrageri în Moldova (grupul de control) – 41 de persoane. Studiul a fost axat pe diferențele de gender (bărbați, femei) și statutul social al participanților: caracteristici de gender – 63% bărbați, 68% femei; caracteristici de vârstă – 83% din participanți au depășit vârsta de 31 de ani; studii – 90% din respondenți au absolvit instituții de învățământ superior.

Modelul elaborat de autor este direcționat spre reducerea criminalității gulerelor albe fiind bazat pe câteva ipoteze: 1) există o corelație între motivul infracțiunii, pe de o parte, și posibilitatea de a evita săvârșirea unei fapte infracționale, pe de altă parte, precum și între rezonabilitatea săvârșirii unei fapte infracționale și capitalul financiar acumulat ca urmare a gândirii criminale; 2) există o corelație între trăsăturile expuse în Inventarul de personalitate *BFQ* (Big Five Questionnaire) *(Extraversie, Conștiinciozitate, Deschidere mentală, Amicalitate, Stabilitate emoțională)* și procesul de luare a deciziei de a săvârși crimă din categoria gulerelor albe; 3) în baza studiilor empirice efectuate în Moldova și în Israel s-a demonstrat, pe de o parte, că Teoria deciziilor irațională este o teorie criminologică principală în explicarea criminalității gulerelor albe, iar, pe de altă parte, a fost determinat nivelul riscului la care persoana este gata să meargă săvârșind crima gulerelor albe; 4) s-a demonstrat o corelație semnificativă între trăsăturile expuse în Inventarul de personalitate *BFQ* și nivelul sporit de a-și asuma riscul, ceea ce și constituie o predispoziție spre săvârșirea crimei gulerelor albe.

În ce privește predispoziția de a comite o crimă a gulerelor albe autorul a obținut următoarele rezultate: 1) a fost demonstrat că 75% din numărul de persoane care au participat la intervievare au susținut în unanimitate ideea că managerul care gândește la săvârșirea crimei gulerelor albe la locul lui de muncă se va folosi de ocazia de a săvârși această faptă infracțională aflându-se sub imperiul unui impuls de a obține un venit financiar sau material; doar 25% din respondenți au considerat că managerul va săvârși fapta infracțională la locul de muncă numai după ce va calcula rațional consecințele infracțiunii preconizate; 2) majoritatea absolută de respondenți consideră că în perioada săvârșirii infracțiunii managerul își apreciază succesul activității sale criminale în funcție de volumul venitului care l-a obținut ilegal la locul de muncă. Astfel, managerul care a acumulat venituri pe parcursul vieții sale consideră că dacă suma venitului acumulat nu va depăși nivelul de 20%, el nu a săvârșit crima gulerelor albe; de fapt, s-a demonstrat că rata înaltă a acestui indicator este de 82% la femei (non-criminali) și de 71% la bărbați (non-criminali), pe când la criminali aceasta este de 67%. Totodată, s-a constatat că pentru o treime din infractori suma venitului obținut pe parcursul vieții este irelevantă (nu prezintă pentru ei niciun interes) (la bărbați – 29%; la femei – doar 18%); 3) 30-40% din respondenți consideră că cauza săvârșirii crimei gulerelor albe se află în sentimentul de satisfacție pe care

îl trăiește infractorul în urma obținerii venitului financiar rezultat din activitatea infracțională, iar *„apetitul acestuia va continua să crească”*; 4) respondenții din grupele de control (non-criminali) din Moldova și din Israel consideră că decizia de a săvârși o infracțiune de natura gulerelor albe este una irațională, ceea ce ar însemna că este bazată cu preponderență pe intuiție și nu pe alegere rațională; în acest caz, intuiția este bazată pe experiența socială acumulată de o persoană concretă pe parcursul vieții. Suma venitului pe care criminalii din categoria gulerelor albe l-au dobândit pe parcursul vieții a fost determinată ca un criteriu fundamental în procesul de luare a deciziei în cazul săvârșirii crimelor gulerelor albe; 5) diferențele în rezultatele empirice obținute la respondenții din Moldova și la cei din Israel au două explicații: deosebirile dintre cultura și situația economică și deosebirile dintre trăsăturile personale ale fiecărui individ. În special, scorul privind evitarea riscului la respondenții din Moldova (din numărul non-criminalilor din grupul de control) s-a dovedit a fi în dependență directă de scorul sporit la scalele *Conștiinciozitate* și *Deschidere mentală*.

În limitele **Capitolului 4 *„Reducerea fenomenului criminalității gulerelor albe în Moldova și în Israel”*** sunt abordate două subiecte: 4.1. Reducerea fenomenului criminalității gulerelor albe prin Modelul „Pentagram” destinat Republicii Moldova și statului Israel; 4.2. Reducerea fenomenului criminalității gulerelor albe prin intermediul testelor de pre-angajare în politica penală a statelor Moldova și Israel: explicații teoretice și rezultate empirice. Contribuția științifică a autorului la reducerea criminalității gulerelor albe este exprimată în Modelul „Pentagram”. Acesta poate fi recunoscut ca unul dintre cele mai comprehensive și globale reprezentări ale metodelor relevante ce țin de reducerea criminalității gulerelor albe. Acest model novator, construind un tablou simplu și lucid al prevenirii și combaterii respectivului fenomen, include următoarele două componente: componenta de *nivel macro* ce cuprinde mecanismul prin care infractorul adoptă o decizie intuitivă de a săvârși infracțiunea aflându-se sub imperiul condițiilor de risc, imprevizibilitate și lipsă de claritate; componenta de *nivel micro* ce cuprinde acțiuni complementare la care recurge angajatorul pentru a reduce sau a preveni șansele și impulsurile comportamentale de a săvârși crima gulerelor albe. Prin Modelul *„Pentagram”* autorul a decis să promoveze mai multe direcții în reducerea criminalității gulerelor albe, cum ar fi: 1) reducerea criminalității gulerelor albe prin elaborarea unui nou concept de organizare și management al vânzărilor tender; 2) reducerea criminalității gulerelor albe prin intermediul unui nou act normativ privind etica; 3) reducerea criminalității gulerelor albe prin politica comprehensivă de protecție a avertizorilor (a persoanelor care divulgă ilegalitățile ce au avut loc în cadrul unei întreprinderi, instituții, organizații publice sau private); 4) reducerea criminalității gulerelor albe prin efectuarea testelor de pre-angajare a persoanelor care candidează la funcții de încredere. În opinia autorului, analitica avansată poate ajuta angajatorii să fie mai predictivi în identificarea tendințelor și a legităților ce indică la potențialitatea săvârșirii crimelor gulerelor albe, ceea ce, de regulă, nu este o sarcină ușoară

pentru o companie. Totodată, el consideră oportun de a efectua testul pre-angajare pentru a prevedea și, prin urmare, a reduce fenomenul criminalității gulerelor albe aplicând Teoria alegerii irațională.

În studiul curent au fost depuse eforturi susținute pentru a examina efectul unei strategii inovaționale și creative menite să calculeze riscurile unei persoane de a deveni infractor din categoria gulerelor albe la etapele premergătoare angajării în cadrul unei instituții, întreprinderi sau organizații. Această strategie modernă va oferi răspuns la următoarea întrebare: *de ce și în ce mod trăsăturile personale influențează luarea deciziei de către persoana din categoria gulerelor albe de a săvârși infracțiunea?* Potrivit opiniei autorului, angajând persoana, angajatorii trebuie să pună accentul pe caracteristicile personale de bază ale candidatului, precum și pe nivelul de adaptare socială, care trebuie să fie criteriul principal de selecție în comparație cu verificarea aptitudinilor tehnice de bază cărora angajatorii le acordă, de obicei, atenție sporită [15, p. 193-206]. Autorul susține că predispoziția de a săvârși crimele gulerelor albe trebuie să fie adăugată în calitate de criteriu în testările de pre-angajare. El conștientizează că este foarte dificil a determina care din candidații la respectivul post sunt predispuși spre a comite această categorie de infracțiuni și care nu. Totodată, admite că testele de personalitate pot contura și demasca unele trăsături caracteristice care ar trebui să-i alerteze pe angajatori. Angajând totuși o asemenea persoană, se recomandă ca ea să fie supusă unor supravegheri sporite din partea administrației.

Autorul a decis să întreprindă pași reali pentru a reduce criminalitatea gulerelor albe, și anume: prin elaborarea unor modele noi de teste de pre-angajare. El a elaborat Scara trăsăturilor de personalitate ce urmează a fi aplicată în procesul de pre-angajare a persoanelor care candidează la posturi de încredere. Astfel, cea mai bună metoda de prevenire a crimelor gulerelor albe la locul de muncă este de a preîntâmpina infiltrarea potențialilor criminali în organizația angajatoare. Scara este construită pe formula probabilității de săvârșire a crimelor gulerelor albe care sunt condiționate de trăsăturile personale ale infractorului. Acest test a fost verificat pe cale empirică de către autor, iar rezultatele acestuia se impun a fi valide și autentice. Considerent din care aceste rezultate au obținut și o valoare științifică deosebită. În cadrul acestui studiu a fost găsită cea mai puternică și optimă soluție pentru implementarea strategiei eficiente de prevenire a criminalității gulerelor albe [15, p. 193-206]. Fiind verificate prin metode empirice diversele ipoteze formulate de autor, s-a concluzionat că referitor la trăsătura *Stabilitate emoțională* (Neurotism) 24% din femei (non-infractori), 15% din bărbați (non-infractori), 20% din infractori au trecut testul. În general, doar 18% din respondenți care formează cele două categorii (infractori și non-infractori) au trecut testul cu un scor mai jos de 40%. Prin urmare, se atestă că scorul la trăsătura *Neurotism* este relativ redus. Trăsătura *Extraversie* este de aproape 75%, fiind încorporată în scorul de 60 de puncte. Trăsătura *Deschidere mentală* în toate grupele de respondenți este de aproximativ 67%; majoritatea respondenților au trecut acest test cu scorul minim de 70%. Doar 54% din femei au

trecut acest test, pe când bărbații non-infractori și bărbații infractori (din numărul total de respondenți infractori) au trecut testul la nivel de 70%. Trăsătura *Conștiinciozitate* a fost demonstrată de toate categoriile de respondenți (100%) cu scorul minim de 60 de puncte. În așa mod, autorul ajunge la concluzia că la construirea Scarei o importanță deosebită trebuie acordată trăsăturilor de *Conștiinciozitate* și *Stabilitate emoțională* (Neurotismul). În afară de faptul că specifică vârsta și sexul, candidatul care aplică pentru post de încredere în cadrul organizației urmează să completeze și Inventarul de personalitate *BFQ* (Big Five Questionnaire) – cel mai renumit chestionar psihologic recunoscut la nivel mondial.

În opinia autorului, această teorie este viabilă și poate fi implementată doar cu condiția respectării următoarei formule:

P(t) = 0,25Co+0,20Ex+0,25Ne+0,20Ag+0,1Op.

Această formulă urmează a fi interpretată luându-se în considerare următoarele puncte-cheie:

1) ***P(t)*** este probabilitatea comiterii infracțiunii gulerelor albe coroborată la valorile observate (depistate) în trăsăturile personalității evaluate prin intermediul Inventarului de personalitate *BFQ*;

2) Elementele ce formează Inventarul de personalitate sunt următoarele: a) ***Co*** – Conștiinciozitate (Meticulozitate, Perseverență); b) ***Ex*** – Extraversie (Dinamism; Dominanță); c) ***Ne*** – Stabilitate emoțională, Neurotism (Controlul impulsurilor; Controlul emoțiilor); d) ***Ag*** – Amicalitate (Cordialitate; Cooperare); e) ***Op*** – Deschidere mentală (Deschidere spre cultură; Deschidere spre experiență);

3) Valoarea relativă a fiecărei trăsături de personalitate (mărime condiționată, în conceptul autorului) va include următoarele indicii: Conștiinciozitate – ***25%***; Extraversie – ***20%;*** Stabilitate emoțională, Neurotism – ***25%;*** Amicalitate – ***20%*** și Deschidere mentală – ***10%***.

Această formulă se impune a fi o tehnică originală în prevenirea crimelor gulerelor albe pe parcursul procesului de angajare și poate fi intitulată ca metoda „coeficientului personal". Ea constituie un model excepțional de teste de preangajare, fiind totodată bazat pe realizările de ultima oră ale științei criminologice și psihologice, precum și confirmat de investigații inovaționale drept metodă validă de reducere a criminalității gulerelor albe în politica penală a Republicii Moldova și a statului Israel. Prin urmare, autorul a formulat două concluzii principale: 1) Scorul obținut de 60% și mai sus înseamnă că persoana a picat examinarea. Altfel spus, trăsăturile personalității pot fi definitivate ca risk-evitante (spre exemplu, au fost picate 4 răspunsuri din cele 6 plasate în chestionarul care se referă la trăsătura persoanei de a evita riscul); 2) Scorul obținut de 40% și mai jos înseamnă că persoana la fel a picat examinarea. Cu alte cuvinte, se atestă existența unei probabilități majore că persoana va manifesta un comportament deviant (trăsăturile personalității pot fi definitivate condiționat ca

risk-evitante în caz de egalitate a răspunsurilor în proporție de 4 din 6, care denotă starea de evitare a riscului).

Scorul total obținut la scara de evaluare trebuie să fie nu mai mic de 60% (scor minim) doar cu condiția că persoana care a candidat la locul respectiv de muncă corespunde tuturor criteriilor din Inventarul de personalitate. Prin urmare, se impun două concluzii: 1) când rezultatul obținut prin intermediul acestei formule (se are în vedere scorul general) depășește parametrul **Pt > 0,6** – se recomandă ca persoana să fie angajată în cadrul organizației; 2) când rezultatul obținut prin intermediul acestei formule (se are în vedere scorul general) se situează sub parametrul **Pt < 0,6** – se recomandă ca persoana să nu fie angajată în cadrul acestei organizații.

În cadrul acestei investigații au fost demonstrate empiric următoarele puncte-cheie: a) persoanele condamnate pentru crimele gulerelor albe de obicei ignorează regulile, spre deosebire de respondenții necondamnați (grupul de control), față de consecințele faptelor sale manifestă o atitudine ușuratică, sunt capricioase, predispuse spre a merge la risc, sunt persoane impulsive; b) cei cu trăsături vădit extroverte și neuropații sunt considerați a fi cu mult mai predispuși la săvârșirea crimelor gulerelor albe; c) persoanele cu un nivel sporit de *Neurotism* (instabilitate emoțională) manifestă o mai mare propensiune de a săvârși crimă de natura gulerelor albe în comparație cu cele la care *Neurotismul* este la un nivel redus (sunt caracterizați prin stabilitate emoțională); d) criminalii din categoria gulerelor albe sunt extrem de persistenți și bine motivați în atingerea scopurilor; prin urmare, scorul înalt la indiciul *Conștiinciozitate* atestat la această categorie de infractori conturează următorul portret al criminalului din categoria gulerelor albe: un om de afaceri rațional, calculat, care promovează interesele organizației și interesele personale, iar pentru a obține post de conducere în sânul organizației el trebuie să dea dovadă de un nivel sporit de *Conștiinciozitate*; e) s-a demonstrat că cu cât mai mare este nivelul de evitare a riscului în cazul crimelor gulerelor albe, cu atât mai redus va fi scorul la *Extraversie* și viceversa; f) criminalii gulere albe par a fi înțelegători, totodată calculați, persoane care își controlează relațiile sociale, *Amicalitatea* la ei fiind la un nivel redus, în schimb obținând un scor înalt la *Narcisism*; g) predispoziția spre a săvârși infracțiunea însoțită de autocontrol redus sunt premisele principale care motivează săvârșirea infracțiunii; h) nu există diferență semnificativă între respondenții non-criminali (femei și bărbați) și criminalii din categoria gulerelor albe în sensul asumării riscului; astfel, s-a demonstrat că criminalii tind mai mult să-și asume riscuri decât non-criminalii; i) persoanele cu trăsături de hedonism, narcisism sau autocontrol sporit sunt predispuse spre a deveni criminali din categoria gulerelor albe.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice obținute sunt materializate în următoarele puncte-cheie:

1. *Explicarea* că crima gulerelor albe este un concept umbrelă care include (însă nu se limitează la) ilegalități financiare, practici abuzive ori frauduloase în sfera afacerilor sau abuz de putere [17, p. 19-20; 18, p. 25-33; 20, p. 28-37].
2. *Demonstrarea* faptului că crima gulerelor albe include trei elemente necesare: statutul special ocupațional al infractorului; abuzul de acest statut special; legătura cauzală dintre postul ocupat și comportamentul fraudulos [12, p. 189-193; 13, p.148-152; 17, p.20-22; 20, p.28-37].
3. *Demonstrarea* faptului că persoanele condamnate pentru săvârșirea crimelor gulerelor albe deseori sunt infractori în serie, iar afirmația precum că ele nu au istorie criminală se dovedește a fi o concluzie eronată – pur și simplu acestea nu sunt depistate la timp [18, p. 25-33; 19, p. 13-27].
4. *Cercetarea* fenomenului criminalității gulerelor albe pentru ultima decadă (2005-2015) luându-se în considerare practica judiciară și experiența organelor de drept din Republica Moldova și din Israel [19, p. 13-27].
5. *Demonstrarea* ipotezei că decizia de a săvârși o crimă de natura gulerelor albe este una irațională, fiind bazată mai mult pe intuiție decât pe alegere rațională; astfel, infractorii adoptă o decizie rațională când aceasta este una simplă pentru a fi conștientizată și cu condiția că ei au examinat-o anterior, însă ei vor adopta o decizie intuitivă când aceasta va fi una complexă, fără a o examina anterior [12, p. 189-193; 13, p. 148-152; 9, p. 181-182; 10, p. 187-188; 21, p. 156-169].
6. *Demonstrarea* ipotezei că predispoziția la săvârșirea crimelor gulerelor albe este produsul factorilor de personalitate suplimentați de factori situaționali: așa cum persoanele se deplasează dintr-un mediu în altul, tot așa și probabilitatea de a săvârși crime de natura gulerelor albe se poate schimba în funcție de situație; astfel, circumstanțele situaționale pot uneori discuraja infractorii să comită astfel de fapte, și viceversa [15, p. 193-206; 21, p. 156-169].
7. *Probarea* faptului că trăsăturile de personalitate pot servi ca mobil la săvârșirea crimelor gulerelor albe; astfel, cu cât mai înalt va fi la persoană cultul plăcerii (hedonismul), cu atât mai mare va fi tendința ei de a săvârși infracțiuni economice, în special crimele gulerelor albe [11, p. 196; 14, p. 397-400; 15, p.193-206; 21, p.156-169].
8. *Demonstrarea* ipotezei că cea mai bună metodă de a explica comportamentul deviant de natura gulerelor albe trebuie să fie bazată pe Inventarul de personalitate BFQ (Big Five Questionnaire), iar *„combinațiile periculoase”* ale trăsăturilor de personalitate vor determina săvârșirea crimelor gulerelor albe [15, p. 193-206; 21, p. 156-169].
9. *Demonstrarea* ipotezei că experiența socială din trecut (inclusiv experiența de lucru) constituie fundamentul formării comportamentului deviant la unii reprezentanți ai gulerelor albe – deciziile luate în trecut exercită un impact semnificativ asupra procesului de luare a deciziilor în prezent [15, p. 193-206; 21, p. 156-169].

10. *Recomandarea* metodologiei de reducere precoce a criminalității gulerelor albe la locul de muncă prin introducerea *„coeficientului de personalitate”* a potențialului infractor în cadrul testelor de pre-angajare, unde probabilitatea de comitere a crimei gulerelor albe va fi calculată în baza Teoriei alegerii irațională, validitatea căreia a fost confimată de investigațiile efectuate de autor în Republica Moldova şi în Israel [15, p. 193-206; 16, p. 125-128; 21, p. 156-169].

Problema ştiinţifică importantă soluţionată constă în demonstrarea utilității Teoriei alegerii irațională în criminologia modernă, care se impune a fi una fundamentală în explicarea comportamentului deviant al unor reprezentanți ai gulerelor albe. Aceasta a condus la elaborarea unui algoritm novator al testelor de pre-selecție bazat pe evidențierea legăturii cauzale dintre trăsăturile specifice ale personalității şi predispoziția spre comiterea crimelor gulerelor albe, în vederea utilizării ulterioare în calitate de metodă validă și autentică de prognozare și reducere a criminalității gulerelor albe.

I. Concluzii generale:

1. A fost formulată definiția noțiunii de crimă a gulerelor albe, fiind considerată *un act (acțiune sau omisiune) săvârşit intenționat, dirijat de dorința de a obține profit, non-violent, ilegal, interzis de legea penală, exprimat în săvârșirea unor ilegalități financiare, afaceri înșelătoare sau necinstite; practici înșelătoare sau abuz de putere săvârşite de o persoană juridică sau de o persoană fizică care își folosește statutul ocupațional, cunoștințele speciale sau competențele tehnice pentru a obține un folos financiar ilegal, acțiuni care au cauzat un prejudiciu (pierderi materiale, cheltuieli financiare, discreditare etc.) sau care au creat un risc real de survenire a prejudiciului în sectorul public sau privat* [12, p. 189-193; 13, p. 148-152; 17, p. 19-22; 18, p. 25-33; 20, p. 28-37].

2. Din perspectiva Teoriei deciziilor irațională, persoanele predispuse la săvârșirea crimelor gulerelor albe la locul de muncă se caracterizează prin următoarele: a) de regulă, ignorează regulile, manifestă o atitudine uşuratică față de consecințele faptelor sale, inclină spre a merge la risc, sunt persoane capricioase, impulsive; b) persoanele cu trăsături de hedonism, narcisism sau autocontrol sporit manifestă predispoziția de a deveni criminali din categoria gulerelor albe; c) cei cu trăsături vădit extroverte şi neuropații sunt considerați a fi mult mai predispuşi la săvârşirea crimelor gulerelor albe; d) criminalii din categoria gulerelor albe sunt extrem de persistenți şi bine motivați în atingerea scopurilor, raționali, calculați, ei îşi controlează relațiile sociale; e) predispoziția spre a săvârşi infracțiunea însoțită de autocontrol redus sunt premisele principale care motivează săvârşirea infracțiunilor gulerelor albe (deseori numită ca predispoziție de a săvârşi infracțiune) este cauza principală în săvârşirea infracțiunilor gulerelor albe [12, p.189-193; 13, p.148-152; 17, p.20-22; 18, p.25-33; 19, p.13-27; 20, p.28-37].

3. Autorul neagă prezumția-standard (existentă anterior în doctrina criminologică), în conformitate cu care indivizii care săvârșesc crimele gulerelor albe sunt raționali în luarea deciziilor. Se afirmă că decizia de a săvârși crima gulerelor albe este una irațională, ceea ce înseamnă că este bazată mai mult pe intuiție decât pe o alegere rațională. Intuiția stă la baza deciziilor irationale luate în săvârșirea crimelor gulerelor albe și este bazată pe experiența socială acumulată de o persoană concretă pe parcursul vieții. Astfel, luarea deciziilor privind săvârșirea crimelor gulerelor albe are loc sub imperiul condițiilor de neclaritate și imprevizibilitate, când devine dificil a prevedea clar consecințele sau rezultatele evenimentelor [12, p.189-193; 13, p.148-152; 9, p.181-182; 10, p.187-188; 21, p.156-169].
4. Autorul a demonstrat prevalența Teoriei irationale în explicarea comportamentului infractorului din categoria gulerelor albe prin obținerea unor răspunsuri la întrebarea la ce opțiune se gândește până la săvârșirea infracțiunii: în majoritatea cazurilor (75%) managerul care gândește la săvârșirea crimei gulerelor albe la locul lui de muncă se va folosi de ocazia de a săvârși această faptă infracțională aflându-se sub imperiul unui impuls de a obține un venit financiar sau material; și doar în 25% din cazuri managerul va săvârși fapta infracțională la locul de muncă după ce va calcula rațional la ce rezultate va duce săvârșirea infracțiunii [19, p.13-27; 15, p.193-206; 21, p.156-169].
5. Majoritatea absolută de respondenți consideră că, săvârșind infracțiunea, managerul apreciază succesul activității sale criminale în funcție de volumul venitului pe care l-a obținut ilegal în urma acesteia. Cuantumul venitului criminalilor din categoria gulerelor albe pe care ei l-au dobândit pe parcursul vieții a fost determinat drept criteriu fundamental în procesul de luare a deciziilor în cazul săvârșirii crimelor gulerelor albe. Astfel, managerul consideră că dacă suma venitului acumulat de el pe parcursul vieții sale nu va depăși nivelul de 20%, el n-a săvârșit crima gulerelor albe. Cauza săvârșirii crimelor gulerelor albe poate fi explicată prin sentimentul de satisfacție pe care îl trăiește criminalul în urma obținerii venitului financiar rezultat din activitatea lui infracțională, iar *„apetitul acestuia va continua să crească”* [11, p.196; 14, p.397-400; 15, p.193-206; 19, p.13-27; 21, p.156-169].
6. Impactul mediului sociocultural este extrem de semnificativ în formarea potențialului intelectual al infractorului din categoria gulerelor albe. Dependența culturală dintre potențialul infractor din categoria gulerelor albe care comite fapta și propensiunea acestuia la devieri în cadrul organizației a fost demonstrată prin identificarea trăsăturilor lui personale și luarea de către acesta a deciziilor în limitele aceleiași culturi [15, p.193-206; 21, p.156-169].

II. Recomandările generale:

1. ***Propunere științifică:*** *a recunoaște realizările științei criminologice în calitate de temelie în procesul de analiză, pronosticare și prevenire a fenomenului criminalității gulerelor albe.* Studiile criminologice, care explică cum

poate fi prognozat comportamentul infracțional al persoanei, vin să completeze domeniul de cercetare a criminalității gulerelor albe. Acest segment al criminologiei oferă răspunsuri la întrebări precum: cât de clar un infractor își formulează conceptele și propriile decizii pe parcursul săvârșirii infracțiunilor și cât de atent ia decizia de a le comite [16, p. 125-128; 17, p. 19-26].

2. ***Propunere științifică:*** *a accepta definiția criminologică a crimei gulerelor albe propusă de autor:* un act (acțiune sau omisiune) săvârșit intenționat, dirijat de dorința de a obține profit, non-violent, ilegal, interzis de legea penală, exprimat în săvârșirea unor ilegalități financiare, afaceri înșelătoare sau necinstite; practici înșelătoare sau abuz de putere săvârșite de o persoană juridică sau de una fizică care își folosește statutul ocupațional, cunoștințele speciale sau competențele tehnice pentru a obține un folos financiar ilegal, acțiuni care au cauzat un prejudiciu (pierderi materiale, cheltuieli financiare, discreditare etc.) sau care au creat un risc real de survenire a prejudiciului în sectorul public sau privat [14, p. 397-400; 17, p. 19-26; 19, p. 13-27].
3. ***Propunere științifică:*** *a recunoaște experiența socială din trecut (inclusiv experiența de muncă) drept fundament al formării comportamentului deviant de natura gulerelor albe*. Aceeași regulă va fi aplicată în cazul în care este luată decizia privind săvârșirea actului criminal. Astfel de decizii sunt executate sub imperiul experienței personale din trecut, al trăsăturilor de personalitate specifice care și vor determina comportamentul pe viitor. Mai mult, există prezumția preferințelor stabile: deciziile luate în trecut exercită un impact considerabil asupra procesului de luare a deciziilor în prezent [14, p. 397-400; 15, p. 193-206; 18, p. 25-33].
4. ***Propunere empirică:*** *Modelul Pentagram.* Contribuția științifică a autorului se manifestă în recomandarea Modelului Pentagram care reprezintă un model integrativ elaborat cu scopul de a reduce și/sau a preveni criminalitatea gulerelor albe. Acesta include o conceptualizare a mai multor direcții de reducere a criminalității gulerelor albe: prin crearea unui nou concept de organizare a vânzărilor tender și a managementului; prin elaborarea unui nou act normativ privind etica (destinat statului Israel); prin intermediul politicii comprehensive de protecție a avertizorilor (a persoanelor care divulgă ilegalitățile săvârșite în cadrul unei întreprinderi, instituții, organizații publice sau private), precum și prin efectuarea testelor de pre-angajare a persoanelor ce candidează la posturi de încredere [10, p. 184-189; 11, p. 190-197].
5. ***Propunere empirică:*** *a recunoaște testele de pre-angajare în calitate de metode valide în reducerea criminalității gulerelor albe în Republicii Moldova și în Israel.* Reducerea criminalității gulerelor albe în baza postulatelor Teoriei iraționale poate fi obținută doar prin elaborarea unor noi modele de teste de pre-angajare. Cea mai eficientă cale de a evita crimele gulerelor albe în organizații este însăși lipsa infractorilor din categoria gulerelor albe. Legalitățile care reflectă predispoziția persoanei spre săvârșirea crimelor gulerelor albe pot fi folosite în procesul de pre-angajare. Trăsăturile de personalitate ale

infractorului, în special modul de luare a deciziilor (luarea deciziilor fundamentate pe asumarea riscului sau pe evitarea riscului) urmează a fi supuse unei analize complexe cu scopul de a preveni accederea potențialilor criminali la posturi publice. Analitica avansată propusă în abordarea comportamentului criminal poate ajuta companiile (organizațiile) să fie mai predictive în conturarea tendințelor și legităților ce arată la riscul de săvârșire a crimelor gulerelor albe care nu sunt ușor identificabile [15, p. 193-206].

6. ***Propunere empirică:*** Calcularea *„coeficientului de personalitate"* în baza parametrilor comportamentali care însoțesc Teoria irațională în luarea deciziilor, teorie care este prezentată în calitate de model inovațional în domeniul reducerii și prognozării criminalității gulerelor albe. Această tehnică (Scară), destinată reducerii criminalității gulerelor albe, poate fi denumită *„coeficient de personalitate"*. Ea este construită în baza formulei de calculare a probabilității săvârșirii crimelor gulerelor albe determinate de trăsăturile personale ale infractorului: când rezultatul obținut prin intermediul acestei formule (se are în vedere scorul general) depășește parametrul **Pt > 0,6** – se recomandă ca persoana să fie angajată în cadrul organizației; când rezultatul obținut prin intermediul acestei formule (se are în vedere scorul general) se situează sub parametrul **Pt < 0,6** – se recomandă ca persoana să nu fie angajată în această organizație [15, p.193-206].

Tendințele în cercetarea științifică ulterioară. În opinia autorului, două direcții de cercetare sunt recomandate pe viitor:

- *Fenomenul criminalității gulerelor albe la femei:* pe viitor se recomandă efectuarea cercetărilor multiple în materia criminalității gulerelor albe săvârșite de femeile infractori, deoarece în ultimele decenii se atestă un număr impunător de femei implicate în săvârșirea crimelor gulerelor albe, iar aspectele criminologice ale acestui subiect sunt neglijate. În special, așa cum este confirmat de practica judiciară și studiile științifice, 59% din fraude sunt săvârșite de bărbați, iar 41% de către femei.
- *Fenomenul criminalității gulerelor albe sub aspecte de psihopatie.* Este necesar a dezvolta cercetările criminologice ale tendințelor psihopatice în rândul bărbaților și femeilor care săvârșesc crimele gulerelor albe. Se presupune că trăsăturile persoanei psihopatice sunt în legătură directă cu săvârșirea crimelor gulerelor albe. Spre regret, este foarte ușor a confunda trăsăturile psihopatice cu caracteristicile specifice de lider. Infractorii din categoria gulerelor albe cu trăsături psihopatice și care au un scor sporit la indicele *Conștiinciozitate* preferă comportamentul planificat decât unul spontan și sunt apți să-și controleze și să-și regleze propriile impulsuri prin descoperirea impulsurilor distructive și dirijarea lor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Alalehto T. *White Collar Criminals: The State of Knowledge.* In: The Open Criminology Journal, 2015, vol. 8, p. 28-35. (ISSN 1874-9178)
2. Bujor V., Ilie S. *Geneza conceptului de criminalitate a gulerelor albe*. În: Studii criminologice și juridice privind criminalitatea. Anuarul științific al C.C.Ș. al Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare" și Asociația Tinerilor Juriști Cercetători. Ediția 2. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare", 2001, p. 64-72. (ISSN 1857-0984)
3. Gottschalk. P. *Victims of White-Collar Crime.* In: Actual Problems of Modern Criminology: Matters of Russian and International Law, 2013, vol. 3, p. 91-109. (UDC 343.988)
4. Kahneman D., Tversky A. *Rational choice and the framing of decisions*. In: The Journal of Business, 1986, vol. 59, no. 4, Part 2: The Behavioral Foundations of Economic Theory, p.S251-S278.
5. Martin D., Copetchi St. *Moldova's "White Collar" Crimes: National Context and Recent Legal Developments.* In: CEE Legal Matters "In-Depth Analysis of the News and Newsmakers That Shape Europe's Emerging Legal Markets", April 2015, Year 2, Issue 2, p. 78-79. http://ceelegalmatters.com/Magazines/ISSUE_CEELM_2.2_free.pdf (visited: 01.10.2016)
6. Perri F.S., Lichtenwald T.G., Mieczkowska E.M. *Sutherland, Cleckley and Beyond: White-Collar Crime and Psychopathy.* In: International Journal of Psychological Studies, 2014, vol. 6, no. 4, p. 71-88. (ISSN 1918-7211) Published by Canadian Center of Science and Education.
7. Pontell H.N., Geis G. *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*. – United States of America: Copyright © 2007 Springer Science+Business Media, LLC., 2007. 699 p. (ISBN-13: 978-0-387-34110-1)
8. Regev B. *Quantitative and economic aspects of law enforcement policy of white collar offences in Israel*: thesis submitted for the PH.D Degree, Guidance by prof. Weisbord David, prof. Yakir Plesner. – Jerusalem: The Hebrew University, 2008. http://hufind.huji.ac.il/vf.13.dev/Record/HUJ001438802/Details (visited: 28.07.2015)
9. Rub J. *Decision Theory – Renewing The Empirical study of Economic Behavior*. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale"), 2014, nr. 8(78), p. 176-183. (ISSN 1814-3199)
10. Rub J. *From Habitually to Awareness: Tools for Dealing with an Increase in 'Preventive Awareness' of White-collar Criminality by Media Campaign*. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale"), 2014, nr. 8(78), p. 184-189. (ISSN 1814-3199)
11. Rub J. *Prosecution and Punishment of the Dark Crime Offences: The White-Collar Criminals Should Know That The Collar of the Perpetrator of the Offence is not White*. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale"), 2014, nr. 8(78), p. 190-197. (ISSN 1814-3199).

12. Rub J. *Money Laundering: Ring Around The White Collar*. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale”), 2015, nr. 3(83), p. 189-193. (ISSN 1814-3199)
13. Rub J. *Money Laundering as an Isolated Phenomenon and Leading Factor in White Collar Criminality, Puts Moldova Case Judiciary on the Spot.* În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale”), 2015, nr. 8(88), p. 148-152. (ISSN 1814-3199)
14. Rub J. *Whistblower protection must be a Government.* În: Conferința științifică internațională jubiliară *„Rolul științei și educației din Republica Moldova în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”:* In honorem academicianului Valeriu Canțer, Chișinău, 05 februarie 2015, Universitatea „Constantin Stere”: lucrări expuse în cadrul atelierul socio-uman. – Iași: Vasiliana 98, 2015, p. 397-400.
15. Rub J. *White-collar crime's Forecasting and Reduction by means of Pre-Employment Testing in The Penal Politics of The State: Empirical Findings For Moldova and Israel.* În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale”), 2016, 8(98), p. 193-206. (ISSN 1814-3199), CZU: 343.231 (478:569.4)
16. Rub J., Gîrla L. *Reduction of the white-collar criminality in Israel and Moldova: peculiarities of criminal misbehavior and its legal aspects.* În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 10-11 noiembrie 2014. Rezumate ale comunicărilor. Științe sociale. Vol. II. – Chișinău: CEP USM, 2014, p. 125-128.
17. Rub J., Gîrla L. *White-collar crime: definitional issues and classification.* În: Revista Națională de Drept, 2015 nr. 8(178), p. 19-26. (ISSN 1811-0770)
18. Rub J., Gîrla L. *Psychological portrait of the white-collar offender: decision-making and rational choice.* În: Revista Națională de Drept, 2015 nr. 9 (179), p. 25-33. (ISSN 1811-0770)
19. Rub J., Gîrla L. *White-collar crimes in the public and private sectors of the Republic of Moldova.* În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 10 (191), p. 13-27. (ISSN 1811-0770)
20. Rub J., Gîrla L. *White-collar crime and fraud: the definitional issue.* În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 11(192), p. 28-37. (ISSN 1811-0770)
21. Rub J., Gîrla L. *Correlation between Risk-Taking and Risk Averting Behavior During The White-Collar Crime Perpetrating: Empirical Findings for Moldova and Israel.* În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria „Științe sociale”), 2016, nr. 8(98), p. 156-169. (ISSN 1814-3199), CZU: 343.231 (478:569.4)
22. Sallinger L.M. *Encyclopedia of White-collar and corporate crime*. Volume I and Volume II. – London – New Delphi: Copyright © 2005 by Sage Publications. 944 p. (ISBN 0-7619-3004-3)Zukowski S.L. *Biopsychosocial Factors That Discriminate Between White Collar Offenders and Business Professionals.* In: Walden Dissertations and Doctoral Studies, 2015, Walden University ScholarWorks. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the

Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy (General Psychology). Walden University, April 2015. 171 p.

24. Киселев К.А. *Восприятие ненадежности рабочего места (Job Insecurity) как фактор вовлечения личности в беловоротничковую преступность*. Саратов: Издательство Саратовского университета, Серия: Философия, Психология, Педагогика, 2014, Том 14, Выпуск 3, с. 76-82. (УДК 159.99+343.953).

ADNOTARE

RUB Jacob, „Aspecte criminologice privind reducerea criminalității gulerelor albe în Moldova și în Israel: abordarea comportamentului criminal”, teză de doctor în drept la Specialitatea 554.02 – Criminologie, Chișinău, 2017.

Teza cuprinde: Introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 400 titluri, 170 pagini text de bază. Rezultate obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvintele-cheie: criminalitatea gulerelor albe; crima gulerelor albe; criminalul din categoria gulerelor albe; crimă corporativă; fraudă; decizie intuitivă; Teoria alegerii iraționale; Teoria alegerii raționale; psihologia fraudei; coeficientul personalității; personalitatea criminalului din categoria gulerelor albe; asumarea riscului; evitarea riscului.

Domeniul de studiu îl constituie evaluarea și examinarea personalității infractorului și a procesului de luare de către acesta a deciziilor prin intermediul Teoriei economice privind utilitatea Alegerii Irașionale, privită ca o metodă criminologică nouă de reducere a criminalității gulerelor albe.

Scopul tezei de doctorat constă în reconsiderarea conceptului de reducere a fenomenului criminalității gulerelor albe prin prisma teoriei economice apte să explice și să evalueze personalitatea infractorului din categoria gulerelor albe și procesul de luare a deciziilor de către acesta, precum și în reconceptualizarea metodei de prognozare la etapa efectuării testelor de pre-angajare în câmpul muncii, ca parte integrantă a procesului de prevenire și combatere a fenomenului criminalității gulerelor albe în politica penală a Republicii Moldova și a statului Israel.

Obiectivele: a demonstra importanța Teoriei alegerii irașionale în explicarea criminalității gulerelor albe prin identificarea impactului deciziei intuitive și a caracteristicilor personale ale infractorului asupra săvârșirii crimei gulerelor albe, privite ca teorie fundamentală în explicarea comportamentului criminal etc.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor obținute. Această cercetare științifică este una dintre primele studii sistemice în domeniul științei criminologice din Republica Moldova și a statului Israel consacrată celor mai discutabile aspecte ale reducerii criminalității gulerelor albe prin implementarea unui concept novator al Teoriei alegerii irașionale impusă ca cea mai consistentă abordare în prognozarea și explicarea comportamentului deviant al unor reprzentanți ai gulerelor albe.

Problema științifică de importanță majoră rezolvată constă în demonstrarea utilității Teoriei alegerii irașionale în criminologia modernă, care se impune a fi una fundamentală în explicarea comportamentului deviant al gulerelor albe, ceea ce a condus la elaborarea unui algoritm novator al testelor de pre-selecție bazate pe evidențierea legăturii cauzale dintre trăsăturile specifice ale personalității și propensiunea spre riscul de comitere pe viitor a crimelor gulerelor albe, în vederea utilizării ulterioare în calitate de metodă validă și autentică de prognozare și reducere a criminalității gulerelor albe.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării își găsesc exprimare în sistematizarea abordărilor științifice referitoare la fenomenul criminalității gulerelor albe; în acumularea unei baze teoretice și empirice consistente în scopul de a elabora o abordare criminologică inovațională în domeniul de prevenire și combatere a fenomenului criminalității gulerelor albe, precum și în elucidarea celor mai novatoare perspective în evoluția științei criminologice în domeniul prevenirii criminalității gulerelor albe.

Implementarea rezultatelor științifice. Acestea sunt de o utilitate incontestabilă în procesul de elaborare a unor publicații științifice și ghiduri pentru profesori, studenți, masteranzi și doctoranzi; ele își vor găsi aplicare la îmbunătățirea planului de studii și a curriculumului în materia criminologiei, în special în ce privește studierea fenomenului criminalității gulerelor albe. Rezultatele științifice sunt deja implementate în unele organizații din sectorul privat al Israelului (a se vedea: *Scrisoarea privind confirmarea implementării cu succes a rezultatelor obținute și recomandarea Dlui Itzhak Nitzan*), iar pentru implementarea lor în sectorul public acestea vor fi vor transmise Guvernului statului Israel.

ANNOTATION

RUB Jacob, "Criminological Aspects of Reduction of White-Collar Criminality in Moldova and Israel: Criminal Behavior Approach", Ph.D. Thesis, Criminal Law Department, Moldova State University, Kishinev, 2017

Structure of the thesis: Introduction; 4 chapters; general conclusions and recommendations; bibliography of 400 titles; 170 text pages. The obtained results are published in the 13 scientific papers.

Key-words: *white-collar criminality; white-collar crime; white-collar offender; corporate crime; fraud; intuitive decision; Irrational choice theory; Rational choice theory; psychology of fraud; personality coefficient; personality of white-collar offender; risk-taking; risk-averting.*

The domain of study*:* of the present research is appraisal and explanation of the offender's personality and his decision-making process by means of an economical Irrational Choice Theory utility as a new method of white-collar crimes' reducing Criminology.

The purpose of Ph.D. consists in reconsideration of the white-collar criminality phenomenon reducing approach, by means of an economic theory able to explain and to appraise the personality of the white-collar offender and his decision-making process, as well as in reconceptualization of a method for forecasting on the stage of the hiring process of a potential offender by means of pre-employment tests as an integral part of the process of prevention and counteracting of the white-collar criminality phenomenon in the Penal Politics of the Republic of Moldova and the State of Israel.

The objectives: to demonstrate the relevance of the Irrational Choice Theory in the explanation of white-collar criminality by means of identifying the intensity of intuitive decision' influence and personal characteristics of an offender over the perpetration of white-collar crime, as the basic explanatory theory of the criminal misbehavior etc.

The scientific novelty of research and originality of the obtained results. The present scientific research constitutes one of the first systematic studies in the field of criminological science of the Republic of Moldova and the State of Israel, which is dedicated to the most disputable questions of white-collar criminality reduction by means of implementation of the newest concept of Irrational Choice Theory as the most relevant dogmatic approach in prediction and explanation of white-collar offenders behavior.

The main scientific problem solved consists in demonstration of the Irrational Choice Theory utility in the mainstream criminology that is considered to be the fundamental one in explanation of the criminal misbehavior of the white-collar offender, which has induced to the creation of an innovative algorithm of pre-employment tests based on revealing of the causal relationship between specific personality traits and predisposition to risk of white-collar crime in future, in order to be used as a valid and authentic method of white-collar criminality prognosis and reduction.

The theoretical importance and practical value of the research is expressed in: systematization of the scientific approaches concerning the phenomenon of white-collar criminality; accretion of a consistent theoretical and empirical basis in order to construct and to develop an innovative criminological approach in the domain of prevention and counteracting of the white-collar criminality phenomenon; elucidation of the newest perspectives of the criminological science evolution in the sphere of prevention of white-collar criminality etc.

The implementation of the scientific results refers to the elaboration of the scientific publications as a guideline for the professors, students, master degree and doctorate students; contribution to the improvement of the syllabus and curriculum in the matter of criminology concerning the research of white-collar criminality phenomenon. The scientific results are already applied in some private organizations from Israel (See: *Letter of Nisko Ardan Group Recommendation Implementing Research Findings Successfully by Itzhak Nitzan*) and will be transferred to the Israeli Government for the further implementation.

АННОТАЦИЯ

РУБ Яков, «Криминологические аспекты снижения беловоротничковой преступности в Молдове и в Израиле: изучение криминального поведения», Диссертация на соискание ученой степени доктора права, Специальность 554.02 - Криминология, Кишинев, 2017

Диссертация содержит: Введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 400 наименований, 170 страницы основного текста. Полученные результаты опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: беловоротничковая преступность; беловоротничковое преступление; беловоротничковый преступник; корпоративное преступление; мошенничество; интуитивное решение; Теория иррационального выбора; Теория рационального выбора; психология мошенничества; коэффициент личности; личность беловоротничкового преступника; принятие риска; предотвращение риска.

Область исследования состоит в оценке и рассмотрении личности преступника посредством экономической Теории иррационального выбора в процессе принятия им решений, будучи новым научным направлением в рамках снижения беловоротничковой преступности.

Цель исследования состоит в пересмотре научного подхода по снижению феномена беловоротничковой преступности посредством экономической теории, способной объяснить и оценить процесс принятия преступником решений, а также в реконцептуализации методики криминологического прогнозирования на этапе проведения тестов по пре-селекции сотрудников во время трудоустройства, являющихся частью процесса предупреждения и борьбы с феноменом беловоротничковой преступности в уголовной политике Республики Молдова и государства Израиль.

Задачи исследования: доказать значимость Теории иррационального выбора в генезисе беловоротничковой преступности посредством идентификации влияния, оказываемого интуитивным решением и личностных характеристик лица, совершающего беловоротничковое преступление, как фундаментальной теории в объяснении преступного поведения и т.д.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов. Настоящее научное исследование являет собой одно из первых системных учений в криминологической науке Республики Молдова и государства Израиль, посвященных наиболее спорным вопросам снижения беловоротничковой преступности посредством внедрения инновационной концепции Теории иррационального выбора, являющейся самой последовательной в прогнозировании и объяснении поведения беловоротничковых преступников.

Значимая научная проблема, решенная в рамках диссертации, состоит в доказывании полезности Теории иррационального выбора в современной криминологии, претендующей на основную в объяснении девиантного поведения беловоротничкового преступника, вследствие чего был разработан инновационный алгоритм тестирования потенциальных сотрудников при трудоустройстве, состоящий в выявлении причинной связи между специфическими чертами личности и склонностью к риску совершения им беловоротничковых преступлений в будущем, призванный служить методом прогнозирования беловоротничковой преступности и ее снижения.

Теоретическая значимость и практическая применяемость результатов исследования выражается в систематизации научных подходов применительно к феномену беловоротничковой преступности; создание значимой теоретической и эмпирической базы в целях разработки инновационного криминологического подхода в области предупреждения и борьбы с беловоротничковой преступностью, а также выявление новых перспектив развития криминологической науки в области предупреждения беловоротничковой преступности.

Апробация результатов диссертационного исследования. Они могут быть использованы при разработке научных публикаций. Также могут способствовать улучшению учебного плана и программы курса криминологии, в частности в рамках изучения феномена беловоротничковой преступности. Научные результаты уже внедрены в некоторые организации частного сектора государства *Израиль (См.: Подтверждающее письмо об успешном внедрении результатов и рекомендация Господина Ицхака Ницана),* а для имплементации указанных результатов в публичном секторе материалы исследования будут переданы Правительству Израиля.

RUB Jacob

ASPECTE CRIMINOLOGICE PRIVIND REDUCEREA CRIMINALITĂȚII GULERELOR ALBE ÎN MOLDOVA ŞI ÎN ISRAEL: ABORDAREA COMPORTAMENTULUI CRIMINAL

Specialitatea 554.02 – Criminologie

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar:
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1,75.

Formatul 60×84 $^{1}/_{16}$
Tirajul 50 ex.
Comanda nr. 412.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici 60. Chişinău, MD 2009